

Moć običnim članovima?

Neposredni izbori vođa SDP-a i HDZ-a

Dario Nikić Čakar

**Pokazalo se da uvođenjem
demokratskoga izbornog pravila
"jedan član, jedan glas" vodstvo
potkopava položaj otvorenih
kritičara u stranci te ih zaobilazi i
razvlašćuje u procesu odlučivanja,
a sve to čini u ime širenja
unutarstranačke demokracije**

Uvod

Moderne političke stranke nastoje uključiti članove u sve važne procese u strankama, a ponajprije u izravne izbore stranačkog vođe, odabir stranačkih kandidata za opće izbore te oblikovanje stranačkih politika, strategija i izbornih platformi. U suvremenoj politici sve je zamjetnija tendencija opće demokratizacije političkih stranaka kojom se nastoji osnažiti stranačka baza i učiniti je jedinstvenim izvorom unutarstranačke legitimacije. Istodobno, u političkim strankama izraženi su i suprotni trendovi sve snažnije prezidencijalizacije i uspostave apsolutne dominacije vođe. U tom sklopu uvođenje izravnog izbora stranačkog vođe pokazuje se kao glavni obrazac plebiscitarne unutarstranačke demokracije. Zbog nadmoćnog položaja vođe u stranci, ali i njegova naglašenog utjecaja u političkim procesima u parlamentarnom sustavu vlasti općenito, vrlo je važno utvrditi tko sudjeluje u njegovu izboru i na kakvima je legitimacijskim temeljima izgrađena ta politička moć. Postupak izbora predsjednika stranaka iznimno je važan politički čin koji dosad nije privlačio primjerenu pozornost politologa. Malobrojni autori koji su se bavili time nastojali su utvrditi koji čimbenici navode stranke da napuste zatvoreni elitistički model izbora vodstva i okrenu se k općem trendu širenja biračkog prava na sve članove stranke (Kenig, 2008, 2009; Carty i Blake, 1999; Young i Cross, 2002; Cross i Blais, 2011; Cross i Pilet, 2011; Lisi, 2009). "U posljednja dva desetljeća svjedočilo se značajnoj promjeni u načinu izbora stranačkih vođa: kao dio šireg fenomena unutarstranačke demokratizacije, mnoge su stranke omogućile ši-

remu izborničkom tijelu da sudjeluje u postupku izbora svoga vodstva. Takav postupak doživljava se kao sredstvo kojim se zaobilazi stranački stroj, ali i kao izraz prakse izravne demokracije. Nadalje, očekuje se smanjenje elitističkih i oligarhijskih tendencija u strankama privlačenjem većeg broja kandidata i osiguravanjem kompetitivnijih izbora" (Kenig, 2008:240).

Smatra se kako izravna demokracija u strankama zamjenjuje konvencionalnu predstavničku demokraciju, odnosno neposredan izbor stranačkog vođe zauzima mjesto dotad uobičajenoga delegatskog sustava odlučivanja. Osim toga, inzistiranje na demokratizaciji poboljšava javni imidž stranaka i povećava njihovu privlačnost među biračima. Nastojeći osigurati potporu većine biračkog tijela, stranke su osvijestile da je neposredan demokratski izbor stranačkog vodstva vrlo važan izborni adut. Plebiscitarna izborna procedura obično se uvodi nakon što stranka doživi poraz na izborima koji je izravan poticaj stranačkom vodstvu da pronađe učinkovitije načine mobilizacije birača i privlačenja novih članova. Stranke će izabrati one vođe koje smatraju sposobnima da ostvare kolektivne stranačke ciljeve, bez obzira na to je li riječ o provođenju stranačkih politika, zauzimanju položaja u vlasti ili osvajanju glasova birača. Važno je istaknuti i to da su zahtjevi za demokratizacijom izbornih postupaka i pravila u strankama na prvi pogled vrlo neobični, osobito ako se uzme u obzir da se pojavljuju u uvjetima izrazito naglašene prezidencijalizacije i personalizacije stranačkog života. No, ako se taj fenomen promatra iz šire perspektive strateškog djelovanja stranačkih vođa, pokazuje se da reforme kandidacijskih i izbornih postupaka i uvođenje unutarstranačke demokracije služe ponajprije kao sredstva dodatnog učvršćivanja njihova dominantnog položaja. Imajući u vidu empirijske pokazatelje o smanjenju broja članova i gubitku povjerenja građana u političke stranke, stranački su vođe "primorani" omogućiti običnim članovima sudjelovanje u procesima odlučivanja, ali istodobno pokazati da su sposobni svoje stranke transformirati u otvorene i demokratske organizacije. No iza prividne zabrinutosti za kvalitetu demokratskih institucija i procesa najčešće se krije strateški interes stranačkih vođa da povećaju i učvrste svoju moć utemeljenu na legitimaciji stečenoj na izravnima unutarstranačkim izborima. Riječ je, zapravo, o svojevrsnom demokratskom paradoksu, budući da su "stranački predizbori – izvorno zamišljeni kao demokratski postupak selekcije stranačkih kandidata za opće izbore, a kasnije i kao postupak izravnog izbora stranačkih vođa, koji su trebali spriječiti ili makar ublažiti oligarhizaciju političkih stranaka – pridonijeli osamostaljivanju vođa od članova i aktivista stranaka i povećanju njihove moći izvedene iz legitimnosti stečene izravnim izborima. Kandidat koji pobijedi na općim unutarstranačkim izborima ne iskorištava to samo kao 'plebiscitarno pravo' da predstavlja stranku u izborima nego i da je gotovo potpuno supstituirao" (Kasapović, 2011:383). Važno je naglasiti kako se nominalno povećanje moći pojedinačnih članova i osnaživanje stranačke baze ne ostvaruju na račun samoga stranačkog vodstva, nego isključivo na štetu stranačkih organizacija, aktivista i vodstava lokalnih stranačkih podružnica koji se doživljavaju kao potencijalna prijetnja nastojanjima vođa da uspostave potpunu kontrolu nad strankom. Pokazalo se da uvođenjem demokratskoga izbornog pravila "jedan član, jedan glas" (OMOV – *one member, one vote*), vodstvo potkopava broj 13 - ožujak 2013.

položaj otvorenih kritičara u stranci te ih zaobilazi i razvlašćuje u procesu odlučivanja, a sve to čini u ime širenja unutarstranačke demokracije. Dezorganizirano i atomizirano stranačko članstvo nije stvarna prijetnja stranačkom vodstvu nego je, dapače, sklonost snishodljivo i bespogovorno potvrđivati sve njegove odluke. Na taj način stranački vođe vrlo jednostavno uspijevaju staviti pod kontrolu frakcijske borbe koje mogu naštetiti izbornim perspektivama stranke i uspostaviti čvrstu koheziju važnu za normalno funkcioniranje organizacije. Bez obzira na to može li se o tim postupcima govoriti kao o načinu smanjivanja očitoga demokratskog deficita u strankama ili o kamufliranu nastojanju vodstva stranke da ograniči moć stranačkih aktivista, sve je jasnije da uvođenje demokratskih postupaka u izboru stranačkog vodstva ponajprije služi legitimaciji stranačkog vođe i širenju njegove autonomije i manevarskog prostora za strateško i programsko djelovanje.

Unutarstranačka demokratizacija i neposredni izbori predsjednika SDP-a

Od početka demokratske tranzicije političke stranke u Hrvatskoj prihvatile su posredan, delegatski sustav izbora stranačkog vodstva u kojemu su obični članovi imali drugorazrednu ulogu. Suprotno prevladavajućim trendovima u strankama u razvijenim demokracijama koje su već početkom devedesetih godina, suočene s padom popularnosti i znatnim smanjivanjem broja članova, počele demokratizirati svoje organizacije i otvarati se prema širem biračkom tijelu, političke stranke u Hrvatskoj razmjerno su se brzo zatvorile u krute oligarhijske strukture koje su onemogućavale svaku inicijativu "odozdo". Kako se financiraju javnim sredstvima, nisu imale institucionalne poticaje da stvaraju brojne članske baze te su stranački stratezi smatrali kako je dovoljno privući minimalan broj članova koji je potreban da bi

Suprotno očekivanjima i najavama "velikog festivala demokracije", izravni izbori predsjednika SDP-a pretvorili su se u "demokratsku parodiju" jer je Milanović bio jedini kandidat

se mogli odabrati kandidati za izbore i organizirati izborne kampanje. Obični članovi nisu mogli sudjelovati u izboru stranačkog vodstva na nacionalnoj i lokalnoj razini, nisu mogli birati stranačke kandidate za parlamentarne i lokalne izbore i nisu mogli sudjelovali u oblikovanju stranačkih strategija i izbornih programa. I dvije najveće stranke, SDP i HDZ, tijekom proteklih dvadeset godina birale su svoje vođe na stranačkim konvencijama i saborima koji su praktično bili javna manifestacija unutarstranačke kohezije, snage i jedinstva. Članovi uopće nisu bili uključeni u postupak izbora stranačkog vodstva niti su mogli utjecati na sastav kongresa koji su birali članove predsjedništva stranke.

Tablica 1. Izbori predsjednika SDP-a 1990–2012.

Godina	Predsjednik SDP-a	Broj glasova (ukupni važeći glasovi)	Postotak osvojenih glasova
1990.	Ivica Račan	n/a	n/a
1993.	Ivica Račan	n/a	n/a
1996.	Ivica Račan	364 (364)	100,0
2000.	Ivica Račan	968 (1043*)	92,8
2004.	Ivica Račan	958 (958)	100,0
2007.			
1. krug	Zoran Milanović	592 (1.534)	38,6
	Željka Antunović	381	24,8
	Milan Bandić	313	20,4
	Tonino Picula	248	16,2
2. krug	Zoran Milanović	828 (1.503)	55,1
	Željka Antunović	675	44,9
2008.	Zoran Milanović	1.389 (1.761)	78,9
	Davorko Vidović	208	11,8
	Dragan Kovačević	164	9,3
2012.	Zoran Milanović	23.554 (23.554)	100,0

* Uključujući nevažeće glasove.

Opći unutarstranački izbori i načelna demokratizacija stranačkih pravila i postupaka počeli su se primjenjivati tek potkraj prvog desetljeća 21. stoljeća. SDP je prvi u Hrvatskoj prihvatio inkluzivan model stranačke organizacije. Nakon poraza na parlamentarnim izborima 2007. Zoran Milanović je odlučio uvesti neposredne izbore predsjednika SDP-a prema načelu "jedan član, jedan glas", poglavito zato da bi učvrstio i konsolidirao svoje vodstvo u stranci koje je bilo poljuljano izbornim neuspjehom te otklonio prijeteći kritičara i protivnika koji su počeli dovoditi u pitanje njegov položaj u stranci. Stoga su na stranačkoj konvenciji u svibnju 2008. usvojene izmjene Statuta kojima je predviđeno da predsjednika SDP-a biraju svi članovi stranke na neposrednim izborima, dok bi predsjednike općinskih, gradskih i županijskih organizacija trebali birati svi članovi tih organizacija. Dodatan demokratski iskorak SDP je napravio sljedeće godine kada su organizirani *ad hoc* predizbori na kojima su svi članovi stranke mogli birati kandidata SDP-a na predsjedničkim izborima krajem 2009. Milanović je tom prigodom istaknuo da je ponosan zbog načina ponašanja SDP-a, naglasivši da "način na koji se ponašate u svojoj stranci sugerira kako ćete se ponašati ako vam birači daju povjerenje da vodite zemlju. Mislim da mi možemo biti ponosni na način na koji se ponašamo". Premda su ti predizbori bili označeni kao važan demokratski standard, koji je bio bez presedana u političkoj praksi zemlje, posrijedi su zapravo bile očita manifestacija političke moći stranačkog vodstva i smišljena strategija za uklanjanje nepoželjnih potencijalnih kandidata u stranci. Naime, kako nije postojao unutarstranački kandidacijski postupak koji bi bio otvoren za sve one koji su bili zainteresirani za predsjedničku kandidaturu, SDP-ovi članovi mogli su birati samo između dvojice kandidata koje je nametnulo stranačko vodstvo. Zbog toga su članovi stranke, koji su sudjelovali u tome "malom festivalu demokracije", poslužili kao sredstvo legitimacije prethodno donesene odluke stranačkog vodstva, a nisu imali izravan utjecaj na proces prethodnog odabira kandidata.

U svibnju 2012. nešto više od 38.000 članova SDP-a prvi put su mogli sudjelovati u neposrednim izborima predsjednika stranke koji su se temeljili na inkluzivnome demokratskom načelu "jedan član, jedan glas". No, suprotno očekivanjima i najavama "velikog festivala demokracije", izravni izbori predsjednika SDP-a pretvorili su se u "demokratsku parodiju" jer je Milanović bio jedini kandidat. Iako je prije četiri godine, kada su mu se u borbi za predsjednika stranke suprotstavili Davorko Vidović i Dragan Kovačević, Milanović izjavio da "u demokraciji,

Nedavni su događaji pokazali da je moć u stranci koncentrirana u Milanovićevim rukama, a da je njegov način donošenja odluka poprimio obrise monarhijskog stila političkog vodstva

a SDP je demokratska stranka, uvijek očekujete protukandidate", te kako je "dobro da smo trojica kandidata, delegati će imati mogućnost izbora", tijekom tih izbora pokušao je opravdati nepostojanje mogućnosti izbora između više kandidata pozivajući se na nužnost "poštivanja procedure", a upečatljiva je i njegova izjava kako je "demokracija komplicirana i katkad dosadna". Čini se kako je SDP, učeći na iskustvu velikih demokratskih stranaka u svijetu, osim pozitivnih tekovina usmjerenih na širenje unutarstranačke demokracije, preuzeo i negativan obrazac aklamacijskih izbora koji su u politološkoj literaturi poznati kao najčišći oblik nekompetitivnih izbora sa samo jednim kandidatom. Ako je SDP preuzeo inkluzivan model unutarstranačkog natjecanja,

onda je statutarnim odredbama trebalo propisati da izbori moraju biti kompetitivni. Ako se ipak dogodi da se natječe samo jedan kandidat, onda bi stranačka konvencija formalno trebala potvrditi predsjednika stranke koji je pobijedio na "izborima bez izbora".

Jasno je da Milanovićevo inzistiranje na poštovanju demokratskog postupka nije bilo usmjereno na zaštitu novostečenih demokratskih prava članova SDP-a nego je ponajprije trebalo služiti jačanju njegove moći u stranci i institucionalizaciji plebiscitarnog modela legitimacije političkog vodstva. Plebiscitarni obrasci legitimacije političkog vodstva i stranačke organizacije podrazumijevaju jačanje položaja vođe, njegovu izravnu legitimaciju kao samostalnoga političkog aktera, ali i neposredovane oblike odlučivanja i komunikacije. Oslanjajući se na izravne oblike političke komunikacije, Milanović zaobilazi tradicionalne stranačke mehanizme posredovanja između sebe i birača te preuzima osobnu odgovornost za uspjehe ili neuspjehe u vođenju stranačke i državne politike. Nedavni su događaji pokazali da je moć u stranci koncentrirana u Milanovićevim rukama, a da je njegov način donošenja odluka poprimio oblike monarhijskog stila političkog vodstva. Riječ je o odlukama o raspuštanju Gradske organizacije SDP-a u Puli te županijskih organizacija SDP-a u Istarskoj i Međimurskoj županiji. Ipak, mnogo je pogubnija za razvoj demokracije u SDP-u bila je odluka o povlačenju Davora Bernardića iz utrke za gradonačelnika Zagreba, čime je Milanović *de facto* razvlastio najveći gradski odbor stranke koji je, poštujući demokratsku proceduru, izabrao Bernardića za svog kandidata na lokalnim izborima. Neosporan je to dokaz apsolutne kontrole koju je Milanović uspostavio nad stranačkom organizacijom i prvi korak prema autokratskom načinu vođenja SDP-a. Može se zaključiti kako je SDP u Milanovićevoj eri poprimio čvrstu strukturu prezidencijalizirane stranke u kojoj snažna koncentracija moći i uspostavljanje centraliziranog sustava političkog odlučivanja imaju cilj da nametnu visok stupanj unutarstranačke discipline, kontrole i kohezije.

Izbori predsjednika HDZ-a

Inicijative usmjerene ka demokratizaciji HDZ-a i uvođenju neposrednih izbora stranačkog vođe prema načelu "jedan član, jedan glas" bile su motivirane bitno drukčijim interesima nego u SDP-u. Dok je Milanović neposredne izbore predsjednika SDP-a vidio kao prigodu da učvrsti svoj položaj i mehanizam za izgradnju krute hijerarhizirane strukture u kojoj će plebiscitarni odnos između stranačkog vođe i pojedinačnih članova biti organizacijski jamac dugoročne stabilnosti njegove vladavine, dotle je Jadranka Kosor demokratizaciju svoje stranke vidjela kao posljednju slamku spasa od neminovnog poraza na unutarstranačkim izborima. Nakon Sanaderova povlačenja iz političkog života, Kosor je preuzela stranku koju su karakterizirali izgrađeni "monarhijski" obrasci političkog djelovanja i rutinizirani oblici ponašanja u okviru jasnih stranačkih pravila i procedura. Na početku je bilo upitno ima li ona osobne resurse koji bi bili dostatni da nastavi voditi prezidencijaliziranu stranku sanaderovskog tipa. Odlučnim i beskompromisnim izbacivanjem Sanadera naznačila je kako bi u tome mogla uspjeti. No kasniji razvoj događaja razotkrio je sve njezine nedostatke i ograničenja.

broj 13 - ožujak 2013.

Iako je ostvarila formalnu dominaciju u stranci koja je proizlazila iz pozicije predsjednice stranke i vlade, pokazala je skromnu razinu sadržajne i idejne inovativnosti. Našavši se na čelu stranke u najkraćem se roku odrekla Sanaderova naslijeđa, razvivši neki oblik "svjesne" amnezije u odnosu prema vremenu kad je bila njegova desna ruka. Stoga je svoje programsko i ideološko utopište našla u izvornoj Tuđmanovoj politici, ističući kako će je slijediti jer je to "pogled u budućnost na temeljima koji su davno stvoreni". U kombinaciji s dugotrajnom krizom vladanja, erozijom legitimnosti političkih institucija, velikim brojem otkrivenih korupcijskih afera te promašenom izbornom kampanjom, bio je to siguran put u pravi izborni debakl i uvjerljivo najlošiji izborni rezultat HDZ-a u povijesti.

Budući da je gotovo tri godine provela na čelu stranke kao imenovana Sanaderova nasljednica, prošlogodišnji unutarstranački izbori bili su pravi pokazatelj njezine moći u HDZ-u i stvarne razine povjerenja stranačke baze u njezine leaderske sposobnosti. Kada se u kampanji za izbor predsjednika suočila s gubitkom potpore vodstava nekih ključnih županijskih i gradskih organizacija HDZ-a, koji su imali važnu ulogu u odabiru delegata za izborni sabor, Kosor je neočekivano predložila promjenu stranačkog Statuta kojom bi se uveo neposredan izbor člника stranke prema načelu "jedan član, jedan glas". Uvidjevši kako prema tadašnjemu delegatskom sustavu nema prevelikih izgleda da pobijedi u borbi protiv četvorice protukandidata, pokrenula je inicijativu koja je načelno bila usmjerena na demokratizaciju stranke i jačanje uloge pojedinačnih članova u procesima u njoj. Tada je istaknula kako "HDZ prednjači u demokratskim

**Kada se u kampanji za izbor
predsjednika suočila s gubitkom
potpore vodstava nekih ključnih
županijskih i gradskih organizacija
HDZ-a, Kosor je neočekivano
predložila promjenu stranačkog
Statuta kojom bi se uveo neposredan
izbor člника stranke prema načelu
"jedan član, jedan glas"**

izborima", dok se u drugim strankama "čelnici biraju bez pogovora, iako im se sudi, iako su drski i bahati, iako postoji demokratski deficit vidljiv iz svemira, ali svi pokorno biraju". Suprotno zabrinutosti za kvalitetu demokracije u ostalim strankama, njezin se prijedlog u osnovi temeljio na procjeni kako će u borbi za ostanak na čelu stranke imati mnogo veće izgleda ako se u izbor predsjednika HDZ-a budu izravno uključili obični članovi. Smatrala je da je većina običnih članova sklona tome da je podrži za predsjednicu stranke zbog zasluga za završetak pregovora o ulasku u Europsku Uniju i pokretanje borbe protiv korupcije. Osim toga, inzistirajući na demokratskom načelu "jedan član,

Tablica 2. Izbori predsjednika HDZ-a 1990–2012.

Godina	Predsjednik HDZ-a	Broj glasova (ukupni važeći glasovi)	Postotak osvojenih glasova
1990.	Franjo Tuđman	1.382 (1.426)	96,9
1993.	Franjo Tuđman	1.332 (1.499)	91,9
1995.	Franjo Tuđman	1.199 (1.247)	96,2
1998.	Franjo Tuđman	1.603 (1.624)	98,7
2000.	Ivo Sanader	947 (1.351)	70,1
	Ljerka Mintas-Hodak	274	20,3
	Branimir Glavaš	130	9,6
2002.	Ivo Sanader	1.005 (1.957)	51,4
	Ivić Pašalić	912	46,6
	Maja Freundlich	40	2,0
2004.	Ivo Sanader	2.012 (2.032)	99,0
2008.	Ivo Sanader	2.467 (2.481)	99,4
2009.	Jadranka Kosor	9.118 (9.118)	100,0
2012.			
1. krug	Tomislav Karamarko	848 (1995)	42,5
	Milan Kujundžić	523	26,2
	Jadranka Kosor	357	17,9
	Darko Milinović	169	8,5
	Domagoj Ivan Milošević	98	4,9
2. krug	Tomislav Karamarko	971 (1831)	53,0
	Milan Kujundžić	860	47,0

jedan glas" dovela je svoje protukandidate u nezavidan položaj jer su se, s jedne strane, morali usprotiviti njezinu prijedlogu koji je značio promjenu pravila usred izbornog natjecanja, dok su, s druge strane, morali izjaviti da u načelu podržavaju neposredne izbore stranačkog vodstva jer bi u suprotnome bili prokazani kao autoritarne ličnosti koje se protive demokratizaciji stranke. Predsjedništvo HDZ-a u konačnici je donijelo odluku koja nije išla na ruku Kosoričinim planovima – prihvaćen je prijedlog o uvođenju neposrednih izbora predsjednika stranke, ali tek na sljedećima unutarstranačkim izborima.

Zaključak

Političke stranke u Hrvatskoj ne odstupaju od dominantnih trendova u strankama u razvijenima demokratskim zemljama glede širenja unutarstranačke demokracije i jačanja utjecaja običnih članova. Politički vođe strateški iskorištavaju sve brojne zahtjeve za smanjivanjem očitoga demokratskog deficita u svojim stranačkim organizacijama kako bi ograničili moć aktivista i vodstava lokalnih organizacija. Institucionalizacija plebiscitarnog modela legitimacije političkog vodstva uvođenjem demokratskog načela "jedan član, jedan glas" ponajprije služi legitimaciji stranačkog vođe te proširivanju njegove autonomije i manevarskog prostora za strateško i programsko djelovanje. I nedavni događaji u dvije najveće hrvatske stranke potvrđuju tezu o demokratskom paradoksu prema kojemu postupak izravnog izbora stranačkog vođe služi kao sredstvo povećanja njegove moći i autonomije unutar stranke. Dok je u SDP-u uvođenje neposrednog izbora predsjednika znatno pridonijelo centralizaciji političke moći u Milanovićevim rukama i izgradnji presiden-

cijalizirane stranačke strukture, dotle u HDZ-u uvođenje izbora predsjednika stranke prema načelu "jedan član, jedan glas" nije uspjelo spasiti Kosor od poraza na unutarstranačkim izborima. Otvoreno je pitanje koliko je Karamarko kao novi predsjednik HDZ-a sposoban iskoristiti novi unutarstranački mehanizam kako bi učvrstio svoje vodstvo u prezidencijaliziranoj stranci.

Literatura

- Carty, R. K., Blake, D. E. (1999). The Adoption of Membership Votes for Choosing Rearty Leaders: The Experience of Canadian Parties. *Party Politics*. (5) 2:211-224.
- Cross, W., Blais, A. (2011). Who Selects the Party Leader? *Party Politics*. (18) 2:127-150.
- Cross, W., Pilet, J. B. (2011). *The Selection of Party Leaders: Origins, Methods and Consequences*. Paper Presented at the 39th ECPR Joint Sessions, St. Gallen.
- Kasapović, M. (2011). Forza Italia: jedna talijanska priča. *Društvena istraživanja*. (20) 2:379-399.
- Kenig, O. (2008). Democratization of Party Leadership Selection: Do Wider Selectorates Produce More Competitive Contests? *Electoral Studies*. (28) 240-247.
- Kenig, O. (2009). Classifying Party Leaders' Selection Methods in Parliamentary Democracies. *Journal of Elections, Public Opinion & Parties*. (19) 4:433-447.
- Lisi, M. (2009). *The Democratization of Party Leadership Selection: The Portuguese Experience*. Paper Presented at the ECPR Workshop, Lisbon.
- Young, L., Cross, W. (2002). The Rise of Plebiscitary Democracy in Canadian Political Parties. *Party Politics*. (8) 6:673-699. ■